

«ΟΙ ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΕΞΕΓΕΡΣΕΙΣ: ΤΑ ΑΙΤΙΑ, Η ΕΚΒΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ
ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ 10
ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ»

Της Αικατερίνας Γενετζάκη

Αθήνα 2021

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
Τα αίτια των αραβικών εξεγέρσεων	4
Η αφορμή και οι λόγοι διάδοσης.....	5
Ο χαρακτήρας των αιτημάτων	6
Χώρες που έγινε η εξέγερση	6
Οι αραβικές εξεγέρσεις σε Τυνησία, Μπαχρέιν, Ομάν, Υεμένη	7
Τυνησία	7
Μπαχρέιν.....	8
Ομάν	8
Υεμένη	9
Συμπεράσματα	10
Βιβλιογραφία	11

Εισαγωγή

Ο σύγχρονος αραβικός κόσμος ξεκινάει όταν στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι Μεγάλες Δυνάμεις μοίρασαν, μεταξύ τους, ζώνες επιρροής για τις περιοχές που βρίσκονταν ακόμα υπό οθωμανική αυτοκρατορία με χαρακτηριστική τη συμφωνία Σάικς-Πικό(1916). Έτσι μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου πολέμου οι Αγγλογάλλοι, διοικούν, υπό μορφή εντολών, τα τμήματα της παλιάς Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σύμφωνα με το άρθρο 22 της σύμβασης της Κοινωνίας των Εθνών. Ωστόσο ο καθορισμός των «ορίων» από τις Μ. Δυνάμεις, δεν βασιζόταν σε εθνικούς ή θρησκευτικούς παράγοντες, αλλά σε συμφέροντα που εξυπηρετούσαν δικούς τους σκοπούς. Ο αγώνας των Αράβων για την αποαποικιοποίηση και τη δημιουργία έθνους-κράτους ικανοποιήθηκε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου όπου όμως τα σύνορα δεν μπορούσαν να είναι άλλα, από αυτά που είχαν ήδη χαραχθεί από τις Μ. Δυνάμεις. Τα «τεχνητά σύνορα» έδιναν μια γρήγορη ευκαιρία για ανεξαρτητοποίηση και δημιουργία κράτους, όπως προβλέπεται στον Χάρτη του ΟΗΕ, κάτι που μπορεί να προκαλέσει, σε δεύτερο χρόνο, διενέξεις μεταξύ κρατών εξαιτίας της αβάσιμης κατανομής συνόρων^{1,2}. Επιπλέον το κάθε νεοσύστατο κράτος περιέχει στο εσωτερικό του εθνικές μειονότητες όπως Κούρδους, Τουρκμένους, Βέρβερους αλλά και θρησκευτικές μειονότητες³ όπως Κόπτες, Μαρωνίτες, Σίτες, Σουνίτες, Αλεβίτες, οι οποίες δυσκολεύονται να συνυπάρξουν εφόσον περιορίζονται, για πολιτικούς λόγους από το καθεστώς⁴ με αποτέλεσμα την έντονη δυσαρέσκειά τους. Τα νέα κράτη κυβερνήθηκαν από πρόσωπα που συνέβαλλαν σημαντικά στον αγώνα της αποαποικιοποίησης⁵. Παρόλα αυτά η διακυβέρνησή τους μετατράπηκε σε αυταρχική διότι εδραίωναν την ηγεσία τους συγκεντρώνοντας όλη την εξουσία στο πρόσωπό τους, προβάλλοντας ένα φαινομενικά «δημοκρατικό πολίτευμα» μέσα από δημοκρατικούς θεσμούς που όμως δεν λειτουργούσαν. Τα καθεστάτα είναι διεφθαρμένα επειδή παραποιούν τα αποτελέσματα των εκλογών⁶ επίσης είναι αυταρχικά εφόσον περιορίζουν την αντιπολίτευση, φυλακίζοντάς την, αλλά και ασκώντας βίαιη καταστολή των πολιτών σε περίπτωση αναταραχής, προκαλώντας μια σειρά από κοινωνικά και κατ' επέκταση οικονομικά προβλήματα.

Ένα σημαντικό ζήτημα που προστέθηκε στη διαμόρφωση των χαρακτηριστικών της περιοχής είναι η ίδρυση του ισραηλινού κράτους εντός των παλαιστινιακών εδαφών, το 1948.

Πρόκειται για το Παλαιστινιακό ζήτημα, που δεν έχει επιλυθεί μέχρι σήμερα, και έχει προκαλέσει μια σειρά από πολέμους μεταξύ Αράβων και Ισραηλιτών, εφόσον οι Άραβες έχουν στόχο την προάσπιση του «κοινού ζητήματος» ως συνεκτικό στοιχείο ή μάλλον ρητορεία της κοινής αραβικής ταυτότητας. Παρόλα αυτά το Παλαιστινιακό αποτέλεσε πρόσχημα ώστε να νομιμοποιεί τις πολιτικές αποφάσεις των καθεστώτων, προκαλώντας περισσότερα προβλήματα στους παλαιστίνιους. Τέλος τα προβλήματα στην περιοχή δεν επηρεάζουν μόνο τα ίδια τα υποσυστήματα, καθώς μετά την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 ο ισλαμικός φονταμενταλισμός φτάνει στο αποκορύφωμα. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος

1Βιβή Κεφαλά, Βόρεια Αφρική, Εκδόσεις Παπαζήση, 2015, σ.104-105

2Μαρόκο-Αλγερία συνοριακές διαφορές, ζήτημα δυτικής Σαχάρας.

3Ειρήνη Χριστοδούλου, Θρησκευτικές μειονότητες, Κέντρο Ανατολικών Σπουδών, 2016

4Επίσης μπορεί και μειονότητα να κατακτά την εξουσία, καταπιέζοντας το σύνολο, όπως συμβαίνει στη Συρία (Αλεβίτες) και το Μπαχρέιν (Σουνίτες).

5όπως ο Αμπελαζίζ Μπουτεφλίκα που πολέμησε το 1954-1962 για την ανεξαρτητοποίηση της Αλγερίας, Μουαμάρ Καντάφι κ.α.

6Election Guide, Democracy Assistance & Elections News, Syria, 2007.

δημιουργήθηκε ένα νέο είδος πολέμου κατά της τρομοκρατίας, από τις ΗΠΑ που αποφάσισαν τη διεξαγωγή πολέμων στο Ιράκ (2003) και το Αφγανιστάν (2002). Πρόκειται για ατελείωτους πολέμους, καθώς υπάρχουν μέχρι σήμερα αμερικανοί στρατιώτες στην περιοχή, αποδεικνύοντας τη ρευστότητα που επικρατεί στο παγκόσμιο σύστημα. Όπως προκύπτει η αστάθεια, η ανισότητα και η ρευστότητα που χαρακτηρίζει τα υποσυστήματα του Μάγκρεμπ, Μάσρεκ, και του Περσικού Κόλπου, καταδεικνύουν τις ρίζες του βαθύτερου προβλήματος των αραβικών εξεγέρσεων του 2011⁷.

Ειδική αναφορά γίνεται στις αραβικές εξεγέρσεις οι οποίες ξεκίνησαν στην Τυνησία το Δεκέμβριο του 2010. Οι εξεγέρσεις εκτυλίχθηκαν ως ντόμινο στον αραβικό κόσμο με κοινά αιτήματα αλλά διαφορετική έκβαση. Σκοπός είναι να καταλάβουμε πώς το φαινόμενο έχει επιδράσει στα υποσυστήματα της περιοχής. Παράλληλα Θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε πώς τα κοσμικά αιτήματα εξελίχθηκαν σε έντονη πόλωση.

Τα αίτια των αραβικών εξεγέρσεων

Οι αραβικές εξεγέρσεις, ξεκίνησαν, αρχικά, εξαιτίας της αύξησης τιμών σε βασικά είδη διατροφής (ψωμί, λάδι κ.α.), που προκαλούν έντονες διαμαρτυρίες των πολιτών, που αναφέρονται ως ταραχές ψωμιού^{8,9}. Οι πολίτες δεν μπορούν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες διότι ζουν σε συνθήκες φτώχειας, ενώ τα επίπεδα ανεργίας είναι υψηλά. Επιπλέον οι κλιματικές αλλαγές προκαλούν αδυναμία καλλιέργειας και απώλεια ζώων με αποτέλεσμα την εσωτερική μετανάστευση στα αστικά κέντρα¹⁰ που συνδυαστικά με τη δημογραφική πίεση αυξάνουν τις οικονομικές επιπτώσεις. Ωστόσο το οικονομικό πρόβλημα δεν είναι ανεξάρτητο με τη πολιτική διακυβέρνηση, είναι αποτέλεσμα της άσκησης της πολιτικής των καθεστώτων. Τα καθεστώτα, όπως είδαμε, είναι διεφθαρμένα και εξυπηρετούν δικά τους συμφέροντα με αποτέλεσμα τη μη ισομερή κατανομή του πλούτου ώστε τα οικονομικά προνόμια να τα απολαμβάνει η ελίτ που είναι φιλικά προσκείμενη στο καθεστώς. Επιπλέον η αυταρχικότητα της διακυβέρνησης, έχοντας περιθωριοποιήσει την αντιπολίτευση και ασκώντας καταστολή ακόμα και σε περίπτωση ειρηνικής διαμαρτυρίας των πολιτών, έχει προκαλέσει την εκτεταμένη οικονομική και πολιτική δυσαρέσκεια του λαού, ο οποίος ζητά την ανατροπή των καθεστώτων και την εκ νέου δόμησή του ώστε να βασίζεται στις αξίες του ανθρώπου.

Η αφορμή και οι λόγοι διάδοσης

Ο κοινωνικός αναβρασμός και η λαϊκή δυσαρέσκεια προϋπήρχαν, όμως όσες φορές είχαν επιχειρήσει να εκφραστούν σε προηγούμενες ταραχές ψωμιού, καταπνίχθηκαν. Η αφορμή για

7Γιούτζην Ρόγκαν, Οι Άραβες ζουν με το αίσθημα ταπείνωσης, Καθημερινή.

8Βιβή Κεφαλά, Ζητήματα διεθνούς πολιτικής στη Μέση Ανατολή II, 2011, σελ. 60.

9Σε βιβλιογραφίες έχει συναντηθεί και με τον όρο «ιντιφάντα του ψωμιού», όπου ιντιφάντα= ταραχή, ωστόσο ο όρος αυτός αποφεύγεται να χρησιμοποιείται εξαιτίας της σύγχυσης με την ιντιφάντα των Παλαιστινίων.

10Thomas L. Friedman, The Other Arab Spring, New York Times, 2012.

να μετατραπούν οι ταραχές σε εξέγερση ήταν ο Μοχάμεντ Μπουαζίζι, ένας Τυνήσιος, πλανόδιος έμπορος φρούτων, που δουλεύει για να στηρίξει την οικογένειά του, ήταν ένα ακόμα θύμα της αστυνομικής βίας, καθώς ξυλοκοπήθηκε και αποδοκιμάστηκε από τους αστυνομικούς. Σε συνέχεια αυτού ο Μπουαζίζι αυτοπυρπολήθηκε ως ένδειξη διαμαρτυρίας. Το γεγονός αυτό έκανε τους πολίτες να ταυτιστούν απόλυτα μαζί του, με αποτέλεσμα οι έντονες διαδηλώσεις να μετατραπούν σε εξέγερση για τη πτώση των διεφθαρμένων καθεστώτων. Τα γεγονότα εξαπλώθηκαν τόσο γρήγορα στην Τυνησία αλλά και στα υπόλοιπα αραβικά κράτη λόγω της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ήταν πολύ σημαντικά διότι από τη μια μπορούσαν, μέσω αυτών, να συντονιστούν οι εξεγερμένοι πολίτες και από την άλλη να ενημερώνονται για την εξέλιξη των γεγονότων¹¹. Η αρχή έγινε στη Τυνησία, με τη πτώση του προέδρου Μπέν Αλί πράγμα που ενθαρρύνει τους εξεγερμένους των υπολοίπων αραβικών κρατών. Πρέπει να σημειωθεί ότι η υποστήριξη των καθεστώτων από το διεθνές σύστημα κρατών δεν είναι εύκολη, εφόσον η Ε.Ε. αποτελεί, θεωρητικά, υποστηρικτή των δημοκρατικών εννοιών, και παρόλο που έχει στηρίξει διεφθαρμένα καθεστάτα, στον βωμό της εξυπηρέτησης συμφερόντων της (και διατήρησης της ασφάλειας), τα δημοκρατικά αιτήματα που προκύπτουν από τους πολίτες δεν μπορεί απροκάλυπτα να μην τα σεβαστεί. Ένας επιπλέον παράγοντας που συνέβαλλε στην εξέλιξη των εξεγέρσεων, οφείλεται στην «περιορισμένη πολυπολικότητα» που επικρατεί στο διεθνές σύστημα¹² και στη ρευστή και απρόβλεπτη παγκόσμια τάξη¹³, πράγμα που επιβεβαιώνεται με την αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α από το 2009, υπό τη προεδρία του Ομπάμα, καθώς επιθυμείται περισσότερο η αποστρατικοποίηση των περιοχών του Αφγανιστάν και του Ιράκ παρά η εμπλοκή¹⁴ στα εσωτερικά θέματα της περιοχής. Τέλος η χρηματοπιστωτική κρίση που ξεκίνησε στις ΗΠΑ το 2008 και επεκτάθηκε σε όλα τα κράτη, εξαιτίας των ανοιχτών οικονομιών, δεν ευνοεί τη στρατιωτική εμπλοκή των κρατών. Αντίθετα παρατηρείται μια υλικοτεχνική εμπλοκή από τις περιφερειακές δυνάμεις της περιοχής, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Έτσι η γενικότερη διεθνή στάση υπήρξε καθοριστική για την εξέλιξη και κατ'επέκταση την έκβαση των αραβικών εξεγέρσεων.

Ο χαρακτήρας των αιτημάτων

Πρέπει λοιπόν σε αυτό το σημείο να εστιάσουμε στο χαρακτήρα των αιτημάτων, καθώς δεν βασίζονται σε θρησκευτικά και εθνικιστικά χαρακτηριστικά. Μπορούμε ακόμα να πούμε ότι δεν είναι αμιγώς οικονομικοί οι λόγοι, αλλά και κοινωνικοπολιτικοί, καθώς οι πολίτες του Μάγκρεμπ, Μάσρεκ και του Κόλπου επιθυμούν να απεγκλωβιστούν από τη καταπίεση των

11Thomas L. Friedman, Social Media: Destroyer or Creator, New York Times, 2016.

12Σωτήρης Ντάλης, Από τον Μπους στον Ομπάμα, 2010, εκδόσεις Παπαζήση, 133-145.

13Harvey Starr, The Institutional Maintenance of 21st Century World Order, The Global Agenda, New York: McGraw Hill, 2001, 216-229.

14GeorgeFriedman, Η Αμερικανική «Στρατηγική» στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, Από τον Μπους στον Ομπάμα, 2010, κ. 4, σ.592-600.

ισόβιων κυβερνήσεων. Τα αιτήματα είναι κοσμικά δηλαδή περιλαμβάνουν έννοιες όπως αξιοπρέπεια, δημοκρατία, ισότητα και γενικά τη διακυβέρνηση με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η εξέγερση των Αράβων ενάντια στο καθεστώς δεν έχει σκοπό την διεκδίκηση της εξουσίας από τους ίδιους, αλλά τη μεταρρύθμισή της ώστε να εξυπηρετεί τις αξίες των πολιτών¹⁵. Επιπλέον πρόκειται για εξέγερση και όχι για επανάσταση εφόσον η αντίδραση των καταπιεσμένων λαών δεν έχει απαραίτητα ως αποτέλεσμα κάποια ριζική αλλαγή στην εξουσία όπως προκύπτει σε μια επανάσταση¹⁶. Τέλος οι αραβικές εξεγέρσεις έχουν τιμηθεί με το βραβείο Ζαχάρωφ για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών, καθώς το 2011 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο βράβευσε πέντε ακτιβιστές που προασπίστηκαν την ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα και έδωσαν σημαντικό αγώνα για την ενίσχυση των εξεγέρσεων¹⁷.

Χώρες που έγινε η εξέγερση

Οι εξεγέρσεις εξαπλώθηκαν στα υποσυστήματα του Μαγρέμπ, Μάσρεκ και του Κόλπου, τους πρώτους μήνες του 2011. Η απαρχή έγινε στην Τυνησία το Δεκέμβριο 2010 με αποτέλεσμα την πτώση του Μπέν Αλί.

Οι εξεγέρσεις έλαβαν χώρα στη Λιβύη, Αίγυπτο, Υεμένη και στη Συρία. Οι εξεγέρσεις που έγιναν στο Μπαχρέιν κατεστάλησαν εξαιτίας των περιφερειακών αναμειξιών του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου. Επίσης έγινε απαρχή της εξέγερσης στο Ομάν η οποία αποκλιμακώθηκε από τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις του Σουλτάνου. Οι υπόλοιπες χώρες περιορίστηκαν σε μικρού βεληνεκούς διαμαρτυρίες είτε εξαιτίας του πρόσφατου εμφυλίου (πχ Αλγερία) είτε εξαιτίας χλιαρών οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Βέβαια η ένταση, η διάρκεια και η έκβαση των εξεγέρσεων διαφοροποιήθηκε σε κάθε χώρα. Στη Λιβύη, την Υεμένη και τη Συρία διεξάγεται μέχρι σήμερα εμφύλιος πόλεμος.

Οι διαφορετικές εκβάσεις προκύπτουν εξαιτίας της ανομοιογένειας των κρατών σε σχέση με τα ιστορικά χαρακτηριστικά δηλαδή τον διαφορετικό τρόπο αποαποκιοποίησης, τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους κ.α. Έτσι παράγοντες όπως ο στρατός, το πολιτικό Ισλάμ και η εμπλοκή διεθνών και περιφερειακών δρώντων μπόρεσαν να καθορίσουν την έκβαση, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τις συνθήκες του κάθε κράτους.

Οι αραβικές εξεγέρσεις σε Τυνησία, Μπαχρέιν, Ομάν, Υεμένη

Τυνησία

Οι ταραχές ψωμιού ξεκίνησαν στην Τυνησία, Δεκέμβριο του 2010, εξαιτίας της ανόδου τιμών σε βασικά είδη διατροφής. Μετά την αυτοπυρπόληση του εμπόρου φρούτων,

15Κώστας Ράπτης, Τι ήταν εντέλει αυτό που αποκλήθηκε Αραβική Άνοιξη, Capital.gr, 2013.

16Theda Skocpol, States and Resolutions: The Implications and Limits of Skocpol's Structural Model, New York: Cambridge University Press, Vol 86, 1145.

17europarl.europa.eu, Sakharov, Prize for Freedom of Thought 2011.

Μοχάμεντ Μπουαζίζι (17 Δεκέμβριος 2010), ως ένδειξη διαμαρτυρίας, ύστερα από κακομεταχείριση των αστυνομικών για πολλοστή φορά, οι ταραχές εξελίχθηκαν σε εξέγερση. Καθοριστική ωστόσο ήταν η στάση του στρατού καθώς αρνήθηκε να αντιταχθεί στους εξεγερμένους, προκαλώντας τον Μπέν Αλί να τραπεί σε φυγή στις 14 Ιανουαρίου στη Σαουδική Αραβία¹⁸. Η μεταβατική περίοδος συνεχίστηκε από εντάσεις, ενώ στις 23 Οκτωβρίου 2011 πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες εκλογές που αναδείχτηκε το ισλαμικό κόμμα Εννάχτα και υιοθετείται το νέο σύνταγμα τον Ιανουάριο του 2014. Ακολούθησαν διαδηλώσεις κοσμικών ενάντια υποστηρικτών του ισλαμικού καθεστώτος με αποτέλεσμα την παραίτηση του Εννάχτα. Τον Οκτώβριο του 2014 πραγματοποιούνται εκλογές με νίκη του κοσμικού Νίνταα Τούνες. Επειδή όμως δεν είχε συντριπτική πλειοψηφία, σχηματίζει κυβέρνηση συνασπισμού για να προωθήσει μια σταθερή κυβέρνηση, όμως το 2015 ύστερα από εξτρεμιστικές πράξεις¹⁹ η Τυνησία, μπήκε σε «καθεστώς έκτακτης ανάγκης» και τέθηκαν περιορισμοί στην ελευθερία^{20,21}. Επιπλέον τα οικονομικά προβλήματα που επικρατούν, προκάλεσαν νέες διαδηλώσεις, με αποτέλεσμα να κατηγορείται η ηγεσία, από τους πολίτες για διαφθορά. Ωστόσο η Τυνησία θεωρείται ότι αποτελεί «εξαίρεση» στις αραβικές εξεγέρσεις εφόσον διαφοροποιήθηκε από τα υπόλοιπα αραβικά κράτη ως προς την υλοποίηση της δημοκρατικής διαδικασίας των εκλογών, χωρίς να ακολουθήσει η βία και νοθεία²².

Μπαχρέιν

Το νησί του Μπαχρέιν είναι ένα βασίλειο που κυβερνάται από τον Σείχη Χαλίφα, συνδέεται με τη Σαουδική Αραβία μέσω του υδατοδρόμου και είναι πλούσιο σε πετρέλαιο. Πρόκειται για κράτος όπου πλειοψηφούν οι Σίιτες αλλά διοικείται από Σουνιτική μειοψηφία. Η διακυβέρνησή του βασιλιά Χαμάντ Μπίν Ισα αλ- Χαλίφα καταπατά τις ελευθερίες και τα δικαιώματα του λαού. Στις 14 Φεβρουαρίου 2011, στη πρωτεύουσα Μανάμα, έγιναν διαμαρτυρίες εξαιτίας της περιθωριοποίησης που υφίσταται η πλειοψηφία του λαού. Τα αιτήματα ήταν, δημοκρατική αντιμετώπιση, εκλεγμένο κοινοβούλιο, δημιουργία νέου συντάγματος και παύση καταπίεσης των σιιτών, που όμως εξελίχθηκαν σε επεισόδια με ωμή καταστολή από τις δυνάμεις ασφαλείας. Ταυτόχρονα η κρατική τηλεόραση αποκάλυψε τους διαδηλωτές προδότες και πράκτορες του Ιράν, αυτή η αβάσιμη θεωρία ιρανικής συνομοσίας²³ σε συνδυασμό με τη βία που επικρατούσε, έφερε την κατάσταση σε έκτακτη ανάγκη. Το καθεστώς Χαλίφα κατέφυγε σε αναζήτηση βοήθειας από το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου²⁴, όπου ήταν μέλος. Έτσι κατέφθασαν στρατεύματα από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και τη Σαουδική Αραβία για να βοηθήσουν το σουνιτικό καθεστώς ασκώντας πιο βίαιη καταστολή στον λαό.

18Sharan Grewal, A quiet revolution: The Tunisian Military after Ben Ali, Carnegie endowment for international peace, 2016.

193/2015 εισέβαλαν στο Εθνικό Μουσείο Bardo, σκοτώνοντας 21 άτομα, Νοέμβριος βομβιστική επίθεση.

20Α. Σεντουκίδη, Τυνησία: εγκαθιδρυμένη δημοκρατία μετά την Αραβική Άνοιξη, Odeth. eu, 2020.

21Το «καθεστώς έκτακτης ανάγκης» χρησιμοποιήθηκε και στη πανδημία του 2020.

22NYT, Kamel Daoud, Tunisia is the exception, Not the Model, 2015.

23Djamel Belayachi, How the Bahrain monarchy crushed the country's Arab Spring, france24, 2016.

24Οργανισμός με μέλη, Σαουδική Αραβία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, Μπαχρέιν, Ομάν, Κουβέιτ, Κατάρ. Πολιτική, οικονομική, στρατιωτική ένωση

Η ανάμειξη της Σαουδικής Αραβίας προκύπτει αναλογιζόμενη τις προεκτάσεις που θα είχε ένας αντίστοιχος ξεσηκωμός στη περιοχή του Νταμμάμ/Νταχράν επειδή συνορεύει ανατολικά με το Μπαχρέιν όπου και εκεί επικρατούν σίιτες. Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε ανατροπή θα άλλαζε τις ισορροπίες και θα έδινε στο Ιράν παραπάνω ισχύ, κάτι που δεν ήθελε η Σαουδική Αραβία. Επιπλέον η γεωστρατηγική θέση του Μπαχρέιν είναι πολύτιμη για τη Δύση εφόσον διατηρούν οι ΗΠΑ ναυτικές βάσεις του 5^{ου} Αμερικανικού Στόλου²⁵. Η εμπλοκή του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου έχει στόχο τη διατήρηση της ασφάλειας και την αποτροπή επέκτασης της εξέγερσης στα υπόλοιπα κράτη του Κόλπου²⁶. Ο σείχη Χαλίφα δαιμονοποίησε το σιιτικό ρεύμα και μετέτρεψε το πρόβλημα σε περιφερειακό για να διατηρήσει την εξουσία του. Το αποτέλεσμα ήταν κλιμάκωση της βιαιοπραγίας και φυλάκιση πολιτικών κρατούμενων. Αν και προσπάθησαν να γίνουν διάλογοι χωρίς αποτέλεσμα. Τα γεγονότα επαναλαμβάνονται κάθε χρόνο χωρίς κάποια πολιτική αλλαγή εφόσον η διαφθορά και η καταπάτηση δικαιωμάτων του πληθυσμού συνεχίζεται.

Ομάν

Το Ομάν είναι ένα σουλτανάτο πλούσιο σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Πρόκειται για ένα κράτος που είναι μέλος του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου και διατηρεί σχέσεις με το σιιτικό Ιράν. Γενικώς δηλαδή προσπαθεί να κρατά τις ισορροπίες στη περιοχή έχοντας πολιτική κατευνασμού. Κανείς δεν περίμενε ότι τα γεγονότα της αραβικής εξέγερσης θα έφθναν και στη περιοχή, πρόκειται για ένα ξεχασμένο μέρος²⁷. Οι πρώτες διαδηλώσεις ξεκίνησαν ειρηνικά στο Μουσκάτ (Ιανουάριο 2011) καθώς τα αιτήματα ήταν οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά. Ενώ στο Σοχάρ, λίγο αργότερα, έγιναν πιο βίαιες διαδηλώσεις. Όταν τα γεγονότα κλιμακώθηκαν, οι δυνάμεις ασφαλείας απάντησαν με δακρυγόνα και λαστιχένιες σφαίρες. Τα αιτήματα των εξεγερμένων αφορούσαν μισθούς, επιδόματα, προσλήψεις, ζητήματα εκπαίδευσης, ελευθερία έκφρασης και απόλυση των διεφθαρμένων πολιτικών. Βλέπουμε ότι δεν επιθυμείται η πτώση του σουλτάνου Καμπούς αλλά η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων²⁸. Φαίνεται ότι πέρα από τα αίτια, υπήρχε μια ανησυχία σχετικά με τον τρόπο διακυβέρνησης του διαδόχου του σουλτάνου, οπότε προσπάθησαν να διασφαλίσουν περισσότερα προνόμια κατά την εκπονή της ηγεσίας του. Πράγματι ο Σαγέντ Καμπούς Μπίν Σαΐντ είχε προσφέρει 40 χρόνια σταθερότητας, όμως πλησίαζε τα 70 του έτη και δεν είχε ορίσει διάδοχο του Ομάν²⁹.

Ο σουλτάνος αναγκάστηκε να προχωρήσει σε οικονομικές μεταρρυθμίσεις για να σταματήσει τις εξεγέρσεις, αύξησε τον κατώτατο μισθό, έδωσε επιδόματα, άνοιξε θέσεις εργασίας ενώ σταδιακά προχώρησε σε πολιτικές μεταρρυθμίσεις με την απόλυση έξι υπουργών. Ο σουλτάνος Καμπούς είχε εξασφαλίσει για πολλά χρόνια την εσωτερική και εξωτερική ειρήνη άρα δεν υπήρχε λόγος να ρισκάρει αυτήν την εκτίμηση που είχαν, ούτε βέβαια το επέτρεπαν τα προβλήματα υγείας που είχε λόγω ηλικίας. Τα αιτήματα ήταν κοινά και δεν αναμείχθηκαν περιφερικοί δρώντες στα εσωτερικά ζητήματα του Ομάν. Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις που

25Μαίρη Μπόση, Η διεθνής ασφάλεια στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο, Εκδόσεις Ποιότητα, 2014, σ 146-150

26Βιβή Κεφαλά, Ζητήματα διεθνούς πολιτικής στη Μέση Ανατολή II, 2011, σ 62-63.

27James Worrall, Oman: The "Forgotten" Corner of the Arab Spring, Middle East Policy, 2012.

28Jennifer S. Hunt, That Late Unpleasantness: The Arab Spring in Oman, The silent Revolution, 2014, 151

29James Worrall, Oman: The "Forgotten" Corner of the Arab Spring, Middle East Policy, 2012.

πραγματοποιήθηκαν ήταν ικανοποιητικές ώστε να καταλαγιάσουν τις διαδηλώσεις και μετά τον θάνατό του Σαγέντ Καμπούς (Ιανουάριος 2020) που τον διαδέχθηκε ο ξάδερφός του Μπίν Ταρίκ.

Υεμένη

Η Υεμένη είναι η πιο φτωχή χώρα. Έως 1991 ήταν χωρισμένη σε βόρεια και νότια. Το βόρειο τμήμα της Υεμένης ανήκε στον άξονα των συντηρητικών κρατών με ηγέτη τον Αλί Αμπντάλα αλ Σάλεχ και το νότιο τμήμα το λεγόμενο προοδευτικό ηγείτο υπό τον γενικό γραμματέα Αμπν Ράμπ Μανσούρ αλ Χαντί³⁰. Μετά την κατάρρευση του διπολισμού προέκυψε βίαιη επανένωση της Υεμένης με πρόεδρο τον Αμπντάλα αλ Σάλεχ. Έκτοτε η ανισότητα και η καταπάτηση δικαιωμάτων προς την νότια Υεμένη συνεχιζόταν καθ' όλη την περίοδο διακυβέρνησης του προέδρου Σάλεχ. Η έντονη διαφθορά επέτρεψε τα γεγονότα της αραβικής εξέγερσης να φτάσουν στη Σαναά, τον Ιανουάριο του 2011. Η κυβέρνηση απάντησε με καταστολή μετατρέποντας τις ειρηνικές διαμαρτυρίες σε πεδίο μάχης. Μετά από βομβιστική επίθεση στο προεδρικό μέγαρο, ο Σάλεχ μεταφέρθηκε τραυματισμένος στη Σαουδική Αραβία, αλλά συνέχισε να διοικεί τη χώρα. Τον Ιούνιο 2011 ο Μανσούρ αλ Χαντί διορίστηκε προσωρινός πρόεδρος, και στη συνέχεια εκλεγμένος, αντικαθιστώντας τον Αλί Αμπντάλα αλ Σάλεχ όμως παραιτήθηκε από το αξίωμα το 2015, εξαιτίας της κατάληψης των Χούθι της πρωτεύουσας Σανάα (dejure). Ενοχλημένη η Σαουδική Αραβία πραγματοποίησε στρατιωτική επιχείρηση μαζί με άλλα κράτη, μεταξύ άλλων και η Αίγυπτος, με κωδική ονομασία «Αποφασιστική Καταιγίδα». Η επέμβαση συνεχίζεται μέχρι σήμερα με την ονομασία «Αποκατάσταση της Ελπίδας»³¹. Η κρίση έφερε τον εμφύλιο καθώς έχουμε από τη μια πλευρά τον Αμπντ Ράμπ Μανσούρ αλ Χαντί και τον εθνικό στρατό που υποστηρίζεται από τη Σαουδική Αραβία και τις ΗΠΑ, οι οποίες παρέχουν στις λεγόμενες λαϊκές επιτροπές αντίστασης, υλικότεχνική υποστήριξη. Από την άλλη έχουμε τις δυνάμεις των Χούθι με τις οποίες, λέγεται ότι, είχε συνταχθεί ο πρώην πρόεδρος Αλί Αμπντουλάχ Σαλέχ^{32,33,34}. Οι Χούθι είναι σίτες αντάρτες οι οποίοι υποστηρίζονται από το Ιράν το οποίο τους παρέχει όπλα, χρήματα και εκπαίδευση. Ένα τρίτο μέτωπο που υπάρχει είναι η τρομοκρατική οργάνωση αλ Κάιντα της αραβικής χερσονήσου, η οποία έχει αναδυθεί σημαντικά στην περιοχή εφόσον δρα ανενόχλητη, επειδή οι περιφερειακοί δρώντες που προσπαθούν να πλήξουν τους εχθρούς περιορίζονται στα δύο πρώτα μέτωπα για την εξυπηρέτηση των σκοπών τους. Η αλ Κάιντα της αραβικής χερσονήσου είναι υπεύθυνη για πολλές τρομοκρατικές επιθέσεις κατά το παρελθόν επίσης αναμένονται εξελίξεις εφόσον πραγματοποιήθηκε η σύλληψη, από τις ΗΠΑ, του επικεφαλής της Χάλιθ Μπατάρι³⁵. Τέλος υπάρχουν και οι αντικυβερνητικοί οι οποίοι περιορίζονται από όλους τους ανωτέρω.

Πρόκειται για έναν εμφύλιο που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, εφόσον τροφοδοτείται από τις περιφερικές συμμαχίες. Είναι ένας πόλεμος δια αντιπροσώπων του Ιράν και της Σαουδικής

30Κεφαλά, Ζητήματα διεθνούς πολιτικής στη Μέση Ανατολή II, 2011, σ64

31Ανδρέας Δενεζάκης, Τι συμβαίνει στην Υεμένη, Ημερόδρομος, 2015.

32Η συμμαχία με τους Χούθι έπαψε επειδή προσέγγισε το Ριάντ, οπότε και οι Χούθι τον δολοφόνησαν.

33Capital.gr, Υεμένη: Ηρεμία στη Σάναα αναμένεται η κηδεία του Σάλεχ, 2017.

34In.gr, Υεμένη σημείο καμπίς στον πόλεμο ο θάνατος του Σάλεχ, 2017.

35Sofokleousin.gr Υεμένη: Συνελήφθη ο επικεφαλής της αλ Κάιντα στην Αραβική Χερσόνησο, 5/02/2021.

Αραβίας. Βέβαια υπάρχει και διεθνής εμπλοκή εφόσον οι ΗΠΑ³⁶ η Γαλλία και η Βρετανία παρέχουν υλικότεχνική υποστήριξη στους κυβερνητικούς. Όμως δεν προσφέρεται καμία ανθρωπιστική βοήθεια προς τους πληγέντες του πολέμου που αντιμετωπίζουν αρρώστιες όπως χολέρα και λιμό με αποτέλεσμα την εξέλιξη μιας ανθρωπιστικής καταστροφής.

Συμπεράσματα

Οι εξεγέρσεις του 2011, αν και σε κάποιες περιπτώσεις προκάλεσαν την πτώση των ηγετών αλλά όχι την αποδόμηση της εξουσίας, είχαν ως αποτέλεσμα τη έντονη πόλωση πολιτών, την επικράτηση του πολιτικού Ισλάμ, την ανάδυση των φονταμενταλιστικών οργανώσεων ή επέφεραν, σχεδόν, μηδενικές αλλαγές. Ωστόσο ο λόγος των αρνητικών εκβάσεων δεν βρίσκεται στις ίδιες τις εξεγέρσεις, εφόσον τα αιτήματα ήταν κοσμικά. Τα αποτελέσματα των εξεγέρσεων διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας, την στάση του στρατού και γενικότερα την παρακαταθήκη που άφησαν τα διεφθαρμένα καθεστώτα. Επιπλέον παράγοντες που διαμόρφωσαν τις εκβάσεις ήταν η ρευστή κατάσταση του διεθνούς συστήματος, που επέφερε τις διεθνείς και περιφερειακές επεμβάσεις. Έτσι οι εμφύλιοι πόλεμοι που πραγματοποιούνται στη Συρία, τη Λιβύη και την Υεμένη έχουν μεταλλαχθεί σε πόλεμο δια αντιπροσώπων. Η ρευστότητα και η αστάθεια της περιοχής δεν θα σταματήσει όσο οι περιφερειακοί και διεθνείς δρώντες εξυπηρετούν δικά τους συμφέροντα συνεχίζοντας να ενισχύουν, με κάθε μέσο, τις αντιπαλότητες που έχουν αναπτυχθεί στο εσωτερικό των κρατών. Τέλος όπως αποδεικνύεται και στις νέες εξεγέρσεις του 2019, οι οποίες, αν και παρουσίασαν μεγαλύτερη ετοιμότητα από τους πολίτες του Σουδάν και της Αλγερίας, καθώς αυτοί συνέχισαν την εξέγερση και μετά την πτώση των ηγετών, η μη παροχή ουσιαστική βοήθεια, στους πολίτες, από το διεθνές σύστημα και τους μηχανισμούς του, θα έχει ως αποτέλεσμα τη διαιώνιση των προβλημάτων της περιοχής όπου αυτά θα μεταπηδούν και στα υπόλοιπα υποσύστημα.

Βιβλιογραφία

Βιβή Κεφαλά, Βόρεια Αφρική: Εσωτερική Πολιτική/ Περιφερειακές και Διεθνείς Σχέσεις, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, 2015.

Σωτήρης Ντάλης, Από τον Μπούς στον Ομπάμα: Η Διεθνής πολιτική σε έναν κόσμο που αλλάζει, Εκδόσεις Παπαζήση, 2010.

360 νέος Αμερικανός πρόεδρος Τζό Μπάιντεν ανακοίνωσε ότι οι ΗΠΑ θα σταματήσουν τη στήριξη και πώληση όπλων στους κυβερνητικούς συμμάχους της Σ. Αραβίας, μένει να δούμε αν η ανακοίνωση θα αποτελέσει μια ακόμα ρητορεία ή την αρχή του τέλους του πολέμου δια αντιπροσώπων.

Michael Sakbani, The spring that has not flowered: What went wrong with the Arab Spring, Contemporary Arab Affairs, 2015, 239-251.

George Joffe: The Arab Spring in North Africa: origin and prospects, The Journal of North African Studies, 2011, 507-532.

Youssef Mohamed Sawani, The ‘end of pan-Arabism ‘ revisited: reflections on the Arab Spring, Contemporary Arab Affairs, 2012, 382-397.

James Worrall, Oman: The “Forgotten” Corner of the Arab Spring, Middle East Policy, 2012.

Jennifer S. Hunt, That Late Unpleasantness: The Arab Spring in Oman, The Silent Revolution, 2014.

Βιβή Κεφαλά, Ζητήματα διεθνούς πολιτικής στη Μέση Ανατολή II, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, 2011.

Βιβή Κεφαλά, Διεθνής πολιτική στη Μέση Ανατολή, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, 2008.

Άρθρα:

Sharan Grewal, A quiet revolution: The Tunisian Military after Ben Ali, Carnegie endowment for international peace, 2016.

Jacobinmag.com, The long Arab Spring, An interview with Gilbert Achcar by Ashley Smith ,2019.

Ιωάννης Παρίσης, Η «Αραβική Άνοιξη» στις χώρες του Μάγκρεμπ, Άμυνα και διπλωματία,2012.

Βιβή Κεφαλά, Η Μ. Ανατολή δέκα χρόνια μετά τις αραβικές εξεγέρσεις, Η Εποχή, 2020.

BBC, How Algeria’s army sacrificed a president to keep power, 2019.